

مرکز اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

شماره ثبت: _____
 تاریخ: _____
 امضاء: _____

مؤسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی

عنوان سخنرانی:

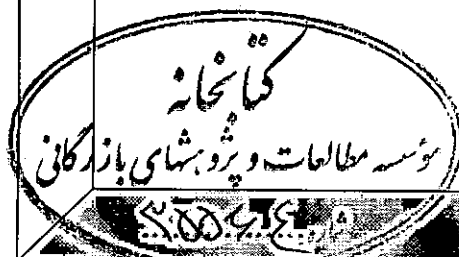
**نگاهی به روابط تجاری ایران و بحرین
 و مشکلات فراروی توسعه روابط دوجانبه
 سخنران آقای حسن ولی بیگی**

مؤسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی

مؤسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی
 معاونت پژوهشهای بازرگانی - اقتصادی

الف ۱۱۲۷۷

۱۰

شماره ثبت مرکز اسناد مؤسسه: ۱۳۷۶
 ۸۲/۴/۱۵

۲۵ ر ۹ ر ۸۲

۱۳۷۴

۸۲/۴/۱۵

عنوان سخنرانی:

«نگاهی به روابط تجاری ایران و بحرین و مشکلات فرا روی توسعه روابط دوجانبه»

سخنران: حسن ولی بیگی

مقدمه:

توسعه روابط بازرگانی، یکی از موضوعات مهمی است که با توجه به خواست طرفین، می تواند زمینه بسیار گسترده ای را برای همکاری دو کشور فراهم سازد. ایران و بحرین از جمله کشورهایی هستند که با توجه به منافع متقابل دو کشور در سطح ملی و جهانی و منطقه ای ایجاب می کند به گسترش روابط دوجانبه در زمینه های مختلف اهتمام ورزند.

اگرچه بررسی وضعیت اقتصادی- تجاری و ارائه همکاریهایی برای استفاده کامل از ظرفیت ملی بالقوه برای توسعه روابط بازرگانی و بحرین نیازمند انجام تحقیقات جامع و گسترده ای است، لیکن نوشته حاضر در صدد است بصورت خیلی خلاصه وضعیت اقتصادی- تجاری دو کشور را به تصویر کشیده و نهایتاً زمینه های همکاری را مشخص سازد.

الف- موقعیت جغرافیایی:

مجمع الجزایر بحرین از قریب به ۲۰ جزیره بزرگ و کوچک در خلیج فارس تشکیل شده است که بزرگترین آنها جزیره منامه است. وسعت این سرزمین ۶۲۰ کیلومتر مربع است. عربستان با فاصله ای کم از آبهای خلیج فارس در مغرب و جنوب غربی، قطر در مشرق و جنوب شرقی و جمهوری اسلامی ایران با فاصله بیشتری از آبهای خلیج فارس در شمال، از نزدیکترین کشورها به بحرین هستند.

ب- جمعیت و شهرهای مهم:

طبق آخرین سرشماری جمعیت این کشور ۶۴۵ هزار و ۳۶۱ نفر بوده که ۲۲۵ هزار و ۲۲۴ نفر از جمعیت این کشور تبعه کشورهای دیگرند. این کشور از رشد جمعیت معادل ۱/۷۳ درصد برخوردار است. امید به زندگی ۷۰/۸ سال در میان مردان و در میان زنان ۷۵/۷ سال می‌باشد.

ج- وضعیت اقتصادی کشور بحرین

بحرین یکی از ثروتمندترین کشورها در حوزه خلیج فارس از لحاظ محصولات نفتی به شمار می‌رود. مروارید بحرین از بهترین نوع مروارید بوده و منامه برای یک قرن بزرگترین مرکز صید مروارید جهان بوده است. تولیدات نفتی و فعالیتهای پالایشگاهی حدود ۶۰ درصد از درآمدهای صادراتی این کشور را تشکیل می‌دهد. از این حیث هر دو کشور درد مشترک دارند با این تفاوت که ما کشوری ۷۰ میلیونی، ولی بحرین ۶۵۰ هزار نفری است. وجود فراوانی منابع نفتی و گازی در بحرین باعث شده که کمبود سایر منابع طبیعی در این کشور، چندان محسوس نباشد به نحوی که این کشور کوچک با برخورداری از چنین درآمدی (درآمد نفتی) توانسته است که کلیه نیازهای خود را برآورده سازد.

تولیدات کشاورزی در حد بسیار محدود (حدود ۱ درصد)، محصولات صنعتی ۴۳ درصد و فعالیتهای خدماتی ۵۶ درصد از GDP بحرین را در سال ۲۰۰۱ تشکیل می‌دهد. ضمن آنکه نرخ تورم در این کشور کمتر از ۱/۵ درصد است.

بحرین با جمعیت فعال نیروی کار ۲۹۵ هزار نفری که ۴۳ آنرا مهاجرین تشکیل می‌دهد به عنوان یک بازار کار برای تخصیص نیروی ایرانی می‌تواند محسوب گردد. با وجود ۲۵ درصد مهاجر در کشور بحرین نرخ بیکاری بویژه در میان مردم بومی این کشور به ۲/۵ درصد می‌رسد. حداکثر ظرفیت تولید انرژی الکتریکی در بحرین ۴/۷۷ میلیارد کیلووات ساعت است که تماماً توسط نیروگاههای حرارتی تأمین می‌شود. با این حال بالاترین مصرف داخلی برق در سال ۱۹۹۹ در این کشور ۱/۰۹ میلیارد کیلووات در ساعت بوده است.

نفت خام، گاز طبیعی و آلومینیم مهمترین ذخایر معدنی بحرین را تشکیل می‌دهند و صنایع این کشور نیز در ارتباط با همین سه محصول رونق یافته‌اند. هرچند که صنایع شیلات و گردشگری نیز در این سرزمین فعالند.

بخش کشاورزی بحرین به دلیل نامساعد بودن خاک این کشور برای زراعت و همچنین بارش کم نزولات جوی چندان رونق نیافته است و فقط در نوار ساحل شرقی این سرزمین تعدادی نخلستان خرما و مزرعه صیفی‌جات به چشم می‌خورد.

حال مقایسه‌ای بین وضعیت اقتصادی بحرین و ایران خواهیم داشت:

۱- اگر چه جمعیت بحرین نسبت به ایران کم است ولی با رشد فزاینده‌ای در حال گسترش است و حاکی از گسترش بازار در این کشور است.

۲- سطح بالای درآمد سرانه (۱۱۵۳۵ دلار در سال ۲۰۰۰) در مقابل ایران ۱۶۵۰ دلاری حاکی از قدرت خرید افراد این کشور و مصرف کالاهای بسیار لوکس و با کیفیت بالاست.

۳- نسبت صادرات و واردات به GDP در کشور بحرین حاکی از درجه باز بودن بالای اقتصاد این کشور در مقایسه با ایران است.

۴- اگر چه نفت در بحرین مشابه ایران گریبانگیر اقتصاد این کشور است ولی شاخص‌های بخش خصوصی در بحرین نظیر سرمایه‌گذاری حاکی از رهایی اقتصاد این کشور از اقتصاد تک محصولی است.

۵- بخش نفت در اقتصاد ایران علی‌رغم برنامه‌ریزی جهت رهایی آن هنوز بخش عمده‌ای از (۸۵٪) صادرات ایران را به خود اختصاص می‌دهد این درحالی است که این نسبت در بحرین تنها ۶۰ درصد (سال ۲۰۰۰) است که حاکی از آسیب‌پذیری کمتر اقتصاد بحرین نسبت به ایران در شرایط نوسانی قیمت نفت است.

۶- در خصوص صادرات، ایران از تنوع کالایی بسیار برخوردار است درحالی که در بحرین نفت و فرآورده‌های نفتی و آلومینیم تقریباً ۸۰ درصد صادرات این کشور را تشکیل می‌دهند. از این حیث، کشور بحرین با آسیب‌پذیری جدی مواجه است.

د- تجارت خارجی بحرین و روابط تجاری دوجانبه آن با ایران

• ارزش کل صادرات بحرین در سال ۲۰۰۱ معادل ۵/۴۷ میلیارد دلار بوده است که از این تعداد ۳/۶۵ میلیارد دلار متعلق به نفت و فرآورده‌های آن است و مابقی مربوط به صادرات غیرنفتی و صادرات مجدد بوده است.

عمده‌ترین اقلام صادراتی این کشور در سال ۲۰۰۱ عبارت‌اند از:

۱- نفت (۶۶/۷٪)	سهم از بازار جهانی	۲/۹٪	صادرکننده خالص
۲- میله و پروفیل از آلومینیم (۱۱/۴٪)	سهم از بازار جهانی	۱۴/۲٪	صادرکننده خالص
۳- پیراهن زنانه و ژاکت مردانه و ... (۴/۶٪)	سهم از بازار جهانی	۰/۸٪	صادرکننده خالص
۴- سنگ آهن و کنسانتره‌های آن (۴/۳٪)	سهم از بازار جهانی	۲٪	صادرکننده خالص
۵- صفحه و ورق از آلومینیم (۱/۶٪)	سهم از بازار جهانی	۰/۸٪	صادرکننده خالص
۶- مفتول از آلومینیم (۱/۲٪)	سهم از بازار جهانی	۶/۷٪	صادرکننده خالص

کشورهای هند، عربستان سعودی، آمریکا، امارات متحد عربی، ژاپن و کره جنوبی عمده‌ترین مقاصد صادراتی این کشور را تشکیل می‌دهند.

• اما متقابلاً ارزش کل واردات این کشور در سال ۲۰۰۱ بالغ بر ۴/۲۴ میلیارد دلار است که ۳۵ درصد از آن را واردات نفت خام (جهت تصفیه و فرآوری) و ۶۵ درصد باقی به واردات کالاهای غیرنفتی اختصاص دارد.

عمده‌ترین اقلام وارداتی بحرین در سال ۲۰۰۱ به ترتیب بیشترین سهم عبارتند از:

۱- نفت خام (۳۵/۴ درصد)	سهم از بازار جهانی	۰/۷٪
۲- اتومبیل سواری (۵/۵ درصد)	سهم از بازار جهانی	۰/۱٪

۳- اکسید آلومینیم (۵ درصد) سهم از بازار جهانی ۴/۳٪

۴- سنگ آهن و کنستانتره (۱/۳ درصد) سهم از بازار جهانی ۰/۷٪

۵- کک نفت (۱/۲۵ درصد) سهم از بازار جهانی ۱/۶٪

کشورهای فرانسه، آمریکا، انگلستان، عربستان سعودی و ژاپن مهمترین تأمین کنندگان کالا برای این کشور بشمار می آیند.

مطالعات مرکز تجارت بین الملل (ITC) حاکی از آن است که کشور بحرین در صنایع زیر از مزیت نسبی آشکار شده برخوردار می باشد:

رتبه در جهان	مزیت نسبی آشکار شده	
۱۰	۳/۷۵	۱- صنایع پایه (Basic manufactures)
۳۰	۱/۴۰	۲- صنعت نساجی (Textiles)
۳۹	۳/۶۲	۳- مواد معدنی (Minerals)
۴۲	۲/۷۷	۴- پوشاک (Clothing)
۵۴	۰/۶۹	۵- مواد شیمیایی (Chemicals)

• مناسبات بازرگانی ایران و بحرین: *مطالعات پژوهش های بازرگانی*

جدول (۱) روابط دوجانبه میان ایران و بحرین طی سالهای ۸۰-۱۳۷۶

سال	صادرات ایران به بحرین (دلار)	سهم از صادرات کل ایران (٪)	واردات ایران از بحرین (دلار)	سهم از واردات کل ایران (٪)
۱۳۷۶	۳/۹۳۹/۵۹۰	۰/۱۳۷	۵۸/۵۶۵/۳۰۵	۰/۴۱۳
۱۳۷۷	۴/۴۴۲/۹۰۷	۰/۱۴۷	۹/۶۳۱/۲۲۷	۰/۰۶۷
۱۳۷۸	۸/۲۱۷/۶۷۴	۰/۲۴۴	۲/۳۴۵/۹۴۷	۰/۰۱۸
۱۳۷۹	۱۴/۵۶۱/۲۰۹	۰/۳۸۷	۲۳/۸۶۷/۲۰۵	۰/۱۶۶
۱۳۸۰	۱۵/۹۴۶/۰۲۷	۰/۳۷۸	۷۲/۲۵۸/۱۱۶	۰/۴۱

مأخذ: سالنامه آمار بازرگانی خارجی، گمرک ج.ا.ا.

چنانچه از ارقام ذکر شده ملاحظه می‌گردد، طی سالهای ۸۰-۱۳۷۶ تنها در سال ۱۳۷۸ تراز بازرگانی به نفع ایران مثبت بوده و در مابقی سالها همواره منفی بوده است.

صادرات ایران اگرچه حجم بسیار کمی دارد ولی از ثبات نسبتاً خوبی برخوردار بوده در حالی که واردات ایران از بحرین با نوسانات بسیاری مواجه بوده است.

عمده‌ترین اقلام صادراتی ایران به بحرین طی دوره ۲۰۰۱-۱۹۹۸:

- فرش و سایر کف پوشها از مواد نساجی (۲۸/۴٪)

- سنگ فلز، جوش و خاکستر (۲۶/۲٪)

- میوه‌های خوراکی و مرکبات (۱۲/۵٪)

- مواد پلاستیکی و اشیاء ساخته شده از آن (۵/۴٪)

عمده‌ترین اقلام وارداتی ایران از بحرین طی دوره ۲۰۰۱-۱۹۹۸:

- سنگ فلز، جوش و خاکستر (۷۹/۹٪)

- آلومینیم و مصنوعات از آلومینیم (۱۳/۳٪)

- سوخته‌های معدنی، روغنهای معدنی (۲/۴٪)

موسسه مطالعات پژوهش‌های بازرگانی

ه- چالش‌های توسعه صادرات ایران به بحرین:

به منظور رفع موانع و تنگناهای توسعه صادرات در ابتدا می‌بایست نسبت به آن شناخت دقیق و کاملی داشت زیرا بدون شناخت این چالش‌ها امکان برنامه‌ریزی در جهت توسعه صادرات امکان‌پذیر نخواهد بود.

بدین منظور چالش‌ها و تنگناهای توسعه صادرات به دو بخش داخلی و خارجی تقسیم می‌شود:

ه-۱- موانع و تنگناهای داخلی توسعه صادرات ناشی از ساختار اقتصاد کشور:

کشورهای در حال توسعه اصولاً شاهد دو رویکرد کلی در سیاستهای سرمایه‌گذاری و تولید هستند که این دو رویکرد از دو نظریه درون‌نگر (اقتصاد بسته) و برون‌نگر (اقتصاد باز) نشأت می‌گیرند.

در رویکرد درون‌نگر جهت‌گیری تولیدات بیشتر برای تأمین نیاز بازار داخلی به هر قیمت است از این نظر گسترش سرمایه‌گذاری به، سلیقه، سطح درآمد، اندازه بازار داخلی مورد نظر بوده و ارزیابی سرمایه‌گذاری نیز به عوامل درونی مثل تغییرات سطح درآمد، رقابت‌پذیری در بازار داخلی یا سایر واحدهای تولید داخلی و کلیه حمایت‌های دولت از این واحدها و ... بستگی دارد. در این نگرش، تنوع در کالاها، کیفیت کالا و قیمت کمتر مورد توجه است و توجه به صادرات زمانی است که مازاد بر مصرف وجود داشته باشد.

اما در رویکرد برون‌نگر نگاه به تولید و سرمایه‌گذاری با اولویت جهت‌گیری صادراتی می‌باشد. در این نگرش، این اصل نهادین مطرح است که مزیت‌ها در حال تغییر بوده و حفظ مزیت به معنی تغییر و تحول در سیاست سرمایه‌گذاری در تولید به منظور دستیابی به مزیت‌های جدید براساس توانایی‌های بالقوه موجود می‌باشد.

اقتصاد ایران تا کنون به دلیل آنکه

۱- توسعه تولید و سرمایه‌گذاریها روی کالا با دید درون‌نگر صورت گرفته و اکثر تولیدکنندگان محصولات خود را برای بازار داخلی تولید می‌کنند.

۲- با توجه به بند ۱ ساختار تولید زمینه‌ای را برای تنوع در تولید فراهم نیاورده است.

۳- قیمت محصولات بسیار بالا است و امکان رقابت با کالاهای مشابه را ندارند.

۴- سیاستهای مالی و پولی عمدتاً با جهت‌گیری توسعه صادرات اعمال نمی‌شود.

۵- غالب بودن فرهنگ سرمایه‌گذاری درون‌نگر (این فرهنگ، صادرات را امری مقابل

راهبرد سیاست جانشینی واردات می‌داند. سیاست توسعه صادرات را به عنوان عامل تنگنا

برای مصرف‌کنندگان داخلی تلقی می‌کند).

۶- ضعف در مدیریت

۷- داشتن متولیان متعدد در برخی بخشها

ه- ۲- برخی موانع غیر ساختاری، که شاید برخی ریشه در موانع ساختاری دارند عبارت‌اند از:

- ۱- فقدان سیستم اطلاع‌رسانی و پایگاههای اطلاع‌رسانی برای ارائه خدمات اطلاعاتی
- ۲- فقدان تشکلهای صنفی صادرکنندگان و وجود رقابت ناسالم بین صادرکنندگان
- ۳- محدودیت در سیستم حمل و نقل هوایی در امر انتقال کالاهای فاسد شدنی، عدم وجود ترمینالهای صادراتی از نظر انبارداری، سردخانه، تجهیزات لازم برای کالاهای خاص
- ۴- فعال نبودن رایزن بازرگانی در کشور مربوطه
- ۵- عدم آشنایی بازرگانان نسبت به قوانین و مقررات صادرات و واردات کشور مربوطه
- ۶- فقدان واحدی به نام تحقیقات بازار در شرکتهای صادراتی

ه- ۳- علل و موانع اجرایی خارجی توسعه صادرات به کشور بحرین

- ۱- عدم توسعه شبکه بانکی ایران در این کشور
- ۲- بالا بودن سطح درآمد و الگوی مصرف این کشور که متقاضی کالاهای با کیفیت بالا هستند.

۳- عدم شناخت ساکنان این کشور از لحاظ تواناییهای تولید ایران در بخشهای صنایع، کشاورزی و خدماتی که تبلور این مسأله را می‌توان در عدم تشکیل نمایشگاههای تخصصی در این کشور دید.

۴- مصرف‌کنندگان به کالاهایی که دوام بیشتری در بازار دارد اعتبار می‌کنند و از آن خریداری می‌نمایند متأسفانه کالاهای ایرانی به دلایل گوناگونی که بخشی از آن ذکر شد با

نوسان بسیاری مواجه‌اند در نتیجه مصرف‌کنندگان تمایل کمتری دارند که کالایی خریداری کنند که اعتباری در بازار ندارد.

۵- اجرایی نشدن موافقت‌نامه‌ها به امضاء رسیده بین دو کشور

و- فرصت‌های توسعه تجارت کالایی و سرمایه‌گذاری:

• بررسی تطبیقی آمار صادرات و واردات دو کشور حاکی از آن است که کشور ایران می‌تواند در زمینه محصولات کشاورزی و لبنی سهم مناسبی از بازار را نصیب خود کند. این محصولات عبارت‌اند از: مرغ فریز شده، تخم مرغ، سیب و هلو، تازه، سس فلفل، انواع سس سالاد، میوه‌ها و سبزیهای کنسرو شده، گوشت تازه و فریز شده، گوسفند و بز، چای، روغن نباتی، پسته، کنسروهای غذایی، پنبه و ...

با توجه به سطح درآمد بالای این کشور، کالاهای ایران به شرطی می‌توانند در این بازار نفوذ نمایند که بسته‌بندی‌های مناسبی داشته باشند، و در قیمت‌های رقابتی ارائه شوند.

• سیمان، دارو و تجهیزات پزشکی، لاستیک، کاشی و سرامیک و ... نیز از جمله کالاهای وارداتی این کشور محسوب می‌شود که با توجه به توان صادراتی ایران در این زمینه امکان توسعه صادرات در این عرضه‌ها نیز وجود دارد.

• در مورد کالاهای صادراتی بالفعل چنانچه به لحاظ کیفیت و قیمت آنها را قابل رقابت با رقبای خارجی نمائیم، امکان توسعه بیشتر و افزایش سهم از بازار بحرین وجود خواهد داشت (نظیر فرش و کف‌پوشها، سنگ فلز، مواد پلاستیکی و ...).

• فرصت‌های سرمایه‌گذاری:

۱- سرمایه‌گذاری مشترک در تولید آلومینیم و محصولات حاصل از آن

۲- سرمایه‌گذاری در زمینه صنعت پتروشیمی

۳- سرمایه‌گذاری در امر آموزش زبان فارسی (ایجاد کرسی زبان فارسی)

۴- سرمایه‌گذاری در صنایع تبدیلی محصولات کشاورزی به جهت دسترسی به بازار حوزه
خلیج فارس و آفریقا.

مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی

